

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Pihlskolan i Hällefors kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Pihlskolan avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under vårterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen tre utvecklingsområden som angetts i beslut den 4 juli 2024, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Pihlskolan senast den 12 januari 2024 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Hällefors kommun har kommit in med en sådan redovisning den 4 januari 2024.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla ett systematiskt samarbete i frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att eleverna får verktyg att på ett medvetet sätt att söka, granska och värdera information i olika sorters källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt genom att ge

eleverna ett aktivt stöd i arbetet med att söka, granska och värdera olika typer av källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs.

Skolinspektionens samlade bedömning är att ytterligare åtgärder behövs för att höja kvaliteten. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen tar ansvar för ett fortsatt utvecklingsarbete. Skolinspektionen avslutar därmed granskningen, men kommer att fortsätta följa huvudmannen i sin samlade risk- och väsentlighetsanalys.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla ett systematiskt samarbete i frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att ett av årets övergripande mål i verksamheten har varit att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Konferenstid har avsatts för att arbeta med att förbättra och aktualisera kunskaperna i hur man i undervisningen kan ge eleverna verktyg för att på ett medvetet sätt kunna söka, granska och värdera information i olika sorters källor samt att ge eleverna ett aktivt stöd. Utöver det har tid avsatts för att utveckla ett systematiskt samarbete i frågor som rör det källkritiska förhållningssättet kopplat till undervisningen. Vidare framkommer att skolbibliotekarien besökt alla ämneslag och att denne fortsättningsvis ska besöka ämneslagen kontinuerligt. Enligt redovisningen har skolan även skapat ett skolbiblioteksråd i syfte att främja samarbetet gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Skolbibliotekarien är även involverad i andra samarbeten och aktiviteter, som exempelvis vid planering av moment kopplade till källkritiskt förhållningssätt tillsammans med rektor och arbetslagledare samt vid utformningen av skolans nyligen skapade gemensamma checklista för källgranskning. Det framkommer även av huvudmannens redovisning att man på skolenheten utökat mötestiden för diskussioner kring digitala kunskaper och artificiell intelligens. Vid dessa möten deltar även skolbibliotekarien.

Skolenhetens kvalitet avseende utvecklingsområdet har enligt huvudmannens redovisning utvecklats genom att det numera finns ett bredare samarbete med skolbibliotekarien gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Detta, tillsammans med den nyskapade checklistan som utarbetats gör att man med högre kvalitet kan säkerställa att det källkritiska förhållningssättet blir en aktiv del av verksamheten. Vidare uppges i redovisningen att ovan arbete förenklar uppföljning och utveckling av arbetet som en del i det systematiska kvalitetsarbetet.

De effekter som förväntas på längre sikt är enligt redovisningen att det, när alla implementerade rutiner blir en naturlig del i det systematiska kvalitetsarbetet, finns förutsättningar att löpande fortsätta utveckla och förbättra samarbetet i frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Ytterligare åtgärder som planeras är enligt redovisningen att man inom det systematiska kvalitetsarbetet ska fortsätta utvecklingen av de implementerade rutinerna. Det framkommer även att man fortsättningsvis ska arbeta för att öka den digitala kompetensen kopplat till källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Skolinspektionen bedömde även att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att eleverna får verktyg att på ett medvetet sätt att söka, granska och värdera information i olika sorters källor.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att lärarna ämneslagen har diskuterat skrivningarna kring källkritiskt förhållningssätt i läroplanen samt respektive ämnesplan och kartlagt vad som tas upp i undervisningen. I ämneslagen har även progressionen och pedagogiska upplägg inom varje ämne diskuterats och planerats så att alla elever oavsett program och ämne utvecklar strategier för informationssökning i olika typer av källor. Vidare framkommer att man på skolan skapat en checklista för källgranskning som är uppsatt i alla klassrum och som aktivt används i undervisningen. Checklistan har utarbetats gemensamt av lärarna i samarbete med skolbibliotekarien utifrån vad eleverna behöver lära sig. I redovisningen framkommer även att skolans uppstartsvecka för höstterminen innehöll delar kopplade till AI, källkritiskt förhållningssätt samt studieteknik. Skolbibliotekarien deltog i den del som berörde källkritiskt förhållningssätt.

Skolenhetens kvalitet avseende utvecklingsområdet har enligt huvudmannens redovisning utvecklats genom att kunskapsnivån hos personalen har ökat, vilket enligt redovisningen är en förutsättning för att eleverna i undervisningen ska kunna få verktyg för att på ett medvetet sätt kunna söka, granska och värdera information i olika sorters källor.

Ytterligare åtgärder som planeras är att, man vid elevutvärderingar av undervisningen på skolenheten ska lägga till frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna, för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att eleverna får verktyg att på ett medvetet sätt att söka, granska och värdera information i olika sorters källor.

Slutligen gjorde Skolinspektionen bedömningen att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt genom att ge eleverna ett aktivt stöd i arbetet med att söka, granska och värdera olika typer av källor.

Vad som framgår av huvudmannens redovisning, utöver vad som redovisats ovan, att de på skolenheten särskilt lyft ämnen med praktiska inslag för att skapa ett gemensamt arbete kring hur man arbetar med källkritiskt förhållningssätt även i dessa ämnen. Det framkommer även att skolbibliotekarien samarbetar med lärarna gällande gymnasiearbetet för att kunna ge ett aktivt stöd när eleverna skriver sitt gymnasiearbete.

De effekter som förväntas på längre sikt är att de implementerade rutinerna blir en naturlig del i det systematiska kvalitetsarbetet och således skapar förutsättningar att kontinuerligt fortsätta utveckla undervisningen och lärarnas kunskaper i källkritiskt förhållningssätt så att de i undervisningen kan ge eleverna ett aktivt stöd i arbetet med att söka, granska och värdera olika typer av källor.

Ytterligare åtgärder som planeras är att man vid elevutvärderingar av undervisningen på skolenheten ska lägga till frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

I granskningen framkom att lärarna i varierande utsträckning gav eleverna stöd för att utveckla sina källkritiska ställningstaganden samt om eleverna får återkoppling på sina källkritiska ställningstaganden. Skolinspektionen rekommenderade därför skolenheten att utveckla stödet till eleverna, exempelvis genom stödstrukturer för hur eleverna förväntas

tas arbeta i de olika ämnena samt att ge formativ återkoppling. Redovisningen från huvudmannen saknar beskrivningar av hur undervisningen har utvecklats inom detta område.

Skolinspektionen bedömer att ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs, då det av redovisningen inte framkommit på vilket sätt eller med vilken effekt vidtagna åtgärder ger eleverna ett aktivt stöd i arbetet med att söka, granska och värdera olika typer av källor. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen genomför insatser för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt genom att ge eleverna ett aktivt stöd i arbetet med att söka, granska och värdera olika typer av källor.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Beslutsfattare

Signerat av: Arne Hellmark

Beslutet har fattats efter föredragning av Kaiwan Adl Zarabi, utredare.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt **läroplanen** ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesperplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnens syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesperplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.